
КОНЦЕПТИ ГОЛОГ ЖИВОТА И ГОЛЕ ТЕЛЕСНОСТИ ЂОРЂА АГАМБЕНА

УДК 1(091) Agamben G.

DOI <https://doi.org/10.22182/spm.specijal2019.4>

Оригинални научни рад

Сунчица Остоић

КОНТЕЈНЕР | биро сувремене умјетничке
праксе, Загреб

Сажетак

Предмет рада обухвата два концепта италијанског филозофа Ђорђа Агамбена које термилошки повезује израз *бити го*. Један укључује централни појам његове филозофије – *голи живот*, који се анализира кроз књигу *Homo sacer: suverena moć i goli život*, док се други појам односи на *голоћу* – голу телесност, која се чита кроз истоимени Агамбенов есеј. Агамбенови концепти голог живота и голе телесности означавају одређене врсте разголићења па је циљ рада показати њихове различитости и поједине могуће концептуалне повезнице. Гола телесност се односи на сексуалну жудњу/ знање/појавност везане уз људску телесност и ум унутар теолошко-културолошког апарата, а голи живот се веже уз политичко-правни облик живота унутар биополитичког апарата. Оно голо је код Агамбена увезано као промешиво својство и однос у којем моћ суверена, Бога или спознаје изопштава политички субјект,

еманципирану људску природу или тело које ништа не открива, постављајући их кроз принцип укључујућег искључења у позицију зависности, нераздвојивости и међусобног успостављања. Постајање голим је догађај постављања бића у бастардну позицију лишености права, милости, тајне или значења.

Кључне речи: Ђорђо Агамбен, голи живот, голоћа, гола телесност, разголићење

1. УВОД

Појам живота један је од утемељујућих концепата филозофског опуса Ђорђа Агамбена (Giorgio Agamben) који је смештен у поље политичког а не биолошког због чега се промишља у односу на суверену моћ, право и насиље: “‘живот’ није медицински или научни појам него, филозофски, политички и теолошки концепт у складу с којим је потребно поново промислити многе категорије наше филозофске традиције”.¹ Позиционирајући живот унутар савремене политичке стварности, у свом знаменитом делу *Homo Sacer: suverena moć i goli život*² Агамбен започиње анализу његових обележја и статуса уводећи два античка грчка појма за живот: *zoe* и *bios*. Зое се односи на биолошко постојање свих живих бића, природан, репродуктивни живот који је искључен из полиса и одвија се у дому (*oikos*). *Bios* је, насупрот томе, облик живљења који се веже уз живот у полису, политички квалификован живот који се одвија кроз говорење и деловање. Унутар односа *zoe* и *biosa* Агамбен развија концепт *голог живота* који заузима место међу најутицајнијим идејама савремене биополитичке мисли.

1 Giorgio Agamben, “Absolute Immanence”, in: *Potentialities*, (ed. Daniel Heller-Roazen), Stanford University Press, Stanford, CA, 1999, стрп. 220-239.

2 Giorgio Agamben, *Homo sacer: suverena moć i goli život*, Multimedijalni institut, Arkzin, Zagreb, 2006.

Уз *голи живот* Агамбен разрађује још један концепт везан уз појам *бити гол*. Посреди је *голоћа* којом се бави у истоименом есеју.³ Голоћа је обележје оне/онога који су голи али не односи се на пуко стање голог људског тела. Циљ овог рада је дати сумарни оглед о обележјима те две врсте бивања голим, голог живота као политичке голоће и голоће као голе телесности, те одредити неке од могућих концептуалних повезница. Оне воде к промишљању о томе на што се за Агамбена то *бити голо* тачно односи, је ли то постојано онтолошко место или промењиво својство бића нераздвојиво од појединих политичко-повесно-културолошких парадигми.

2. ГОЛИ ЖИВОТ

Појам голог живота (тал. *la nuda vita*, њем. *das bloße Leben*, енгл. *bare life, naked life, mere life*) Агамбен преузима од Валтера Бењамина (Walter Benjamin) који говори о голом животу као повезници између насиља и права. Настављајући се на промишљање тог односа италијански филозоф голи живот упарује са савременом моћи чија је темељна активност стварање голог живота. Одговарајући на питање “На какав начин голи живот обитава у полису?”, Агамбен утврђује: “Темељни категоријални пар западњачке политике није пријатељ-непријатељ, него голи живот-политичка егзистенција, *zoe-bíos*, укључење-искључење.”⁴ Голи живот је резултат раздвајања, и чак драматичније, расцепа између *zoe* и *bio-sa*. Покретач тог одвајања је суверена држава а западњачка политика и савремена заједница конституишу се понајпре преко искључујућег укључења голог живота из правно-политичке сфере, као односа који спаја голи живот и суверену моћ: “За државу голи живот је ексцес који ју утемељује.”⁵

Расправљајући о укључивању искључивањем Агамбен полази од изнимке као врсте искључења из норме што је однос у којем обе остају повезане кроз суспензију: “*Норма се примењује на изнимку не примењујући се, одмичући се од ње. [...] У овом је смислу изнимка уистину, етимолошки, из-узета*

3 Giorgio Agamben, “Goloća”, u: *Goloća*, Meandarmedia, Zagreb, 2010, стр. 80-124.

4 Giorgio Agamben, *Homo sacer: suverena moć i goli život*, нав. дело, стр. 13-14.

5 Nicholas De Genova, “Bare Life, Labor-Power, Mobility, and Global Space: Toward a Marxian Anthropology?”, *The New Centennial Review*, Michigan State University Press, 3/2012, стр. 134.

[*ex-capere*] а не једноставно искључена.”⁶ Однос изнимке је однос који нешто укључује тако да то искључује. Изнимка је за Агамбена структура саврености и изворна форма права, а путем изопштења закон се може применити тако да се не примењује. Изнимку Агамбен повезује с изопштењем: “Однос изнимке јест однос изопштења. Ко је био изопштен, није само стављен изван закона и гледе закона индиферентан, него *напуштен* <*abbandonato*> од њега, односно изложен и угрожен на прагу у којем се прожимају живот и право, извањско и унутарње.”⁷ Оно што је изопштено је и враћено на милост суверену тј. онемо који га напушта, и то враћено управо у одвојености, чиме је и искључено и укључено. Изопштење је по Агамбену изворни правно-политички однос, а голи живот и суверена моћ држе изопштење заједно.⁸

Голи живот је изопштени живот и могућ је у ванредном стању које проглашава суверена моћ, па је ванредно стање однос политике и права у којем је право могуће суспендовати. Суверен у ванредном стању примењује закон не примењујући га, па је истодобно унутар и ван правног састава, у подручју легалног и илегалног, јер кроз закон прописује искључење којим голи живот укључује у своје процедуре: “Један од парадокса ванредног стања јест да је у њему немогуће разликовати кршење закона од његова извршења, тако да се без остатка прекрива оно што је складно с нормом и оно што је крши.”⁹ Суверен је онај који одлучује о опозивању закона односно одузимању права чиме суверена држава успоставља моћ над животима и телима својих субјеката. Позиција голог живота омогућује његово надзирање и управљање до усмрћивања. Голи живот се налази на симетрично супротној страни од суверене моћи која је уз успостављање ванредног стања подручје одвијања сувереног насиља. Голом животу је одузет политички и правни значај чиме је изложен политичком насиљу што је уз искључујуће укључење други однос голог живота и политичког. Голи живот није биолошка датост, он није *zoe*, он је продукт биополитичке машине, политички ентитет

6 Giorgio Agamben, *Homo sacer: suverena moć i goli život*, нав. дело, стр. 20.

7 Исто, стр. 31.

8 Исто, стр. 98.

9 Исто, стр. 57.

– политизовани *zoe*.¹⁰ Он је “остатак уништеног политичког биоса”¹¹, облик живота између *polisa* и *oikosa*, човека и звери, природе и културе. Голи живот је оштећен, угрожен, потрошан, рањен, обесправљени животи на друштвеној, политичкој, правној и биолошкој маргини.¹² Он је живот политичко-правне голоће.

У *Homo sacer* Агамбен наводи примере голог живота од римског доба до савремене демократије када се сувереност претвара у биомоћ и када голи живот није изван већ у полису те продире у живот и тела грађана. Савремено доба обележава прогресивно редуковање човека на голи живот који није ни људски ни животињски, ни *zoe* ни *bios*, живот на граници етичких и политичких категорија. Уз пример *Flamen Diale*, једног од врховних свештеника античког Рима код којег читава *zoe* постаје *bios*, *Fürera* чија се *zoe* поклапа с *biosom*, потом логораша код којег се *zoe* више не може разликовати од *biosa*, експерименталног живота у којем *bios* постаје *zoe*, те особа у коми – *neomorta* – чију *zoe* одржава технологија, парадигматски пример голог живота је *homo sacer* као чиста *zoe* кроз искључење.

У римској правној терминологији *homo sacer* је грађанин који је прогнан из заједнице и сведен на голи живот. Уврежено је стајалиште да појам светог има амбивалентан статус, да је *homo sacer* истовремено човек који је проклет, одељен од друштва, и свет. Агамбен *homo sacera* поставља у другу врсту система – оног двоструког искључења и насиља: светост живота је изворно “подложност живота моћи смрти, његово непоправљиво излагање у односу изопштења.”¹³ *Homo sacer* је: “Онај којег се сме убити, а не да се жртвовати.”¹⁴ Он је недостојан и правне казне и верског жртвовања јер је изван и људског и божанског закона. Зато га било ко сме убити а

10 “Стављајући биолошки живот у средиштем својих калкулација, модерна држава не чини ништа друго доли открива тајну карикју која спаја моћ с голим животом...”, исто, стр. 12.

11 Ewa Plonowska Ziarek, “Bare Life”, in: *Impasses of the Post-Global: Theory in the Era of Climate Change*, (ed. Henry Sussman), Vol. 2, Open Humanities Press, MPublishing, University of Michigan Library, 2012, стр. 195.

12 Види: Anthony Downey, “Zones of Indistinction: Giorgio Agamben’s ‘Bare Life’ and the Politics of Aesthetics”, *Third Text*, бр. 2/2009, стр. 109-125.

13 Giorgio Agamben, *Homo sacer: suverena moć i goli život*, нав. дело, стр. 76.

14 Исто, стр. 14.

да се то не сматра убиством као кршењем закона, а “[у]ноточ тому, управо у оној мери у којој је у сваком часу изложен безуветној претњи смрћу, он је у трајном односу с моћи која га је изопштила. Он је чиста *зое*, ни његова је *зое* ухваћена као таква у суверено изопштење и мора се у сваком часу разрачунавати с њим, изнаћи начина да му избегне или да га обмане. У том смислу, као што знају прогнани и изопштени, нити један живот није ‘политичкији’ од његова.”, наводи Агамбен.¹⁵ *Homo sacer* је “појединац који у закону живи као избеглица/*егзилант*.”¹⁶ Фигуру изопштеника и структуру изопштења Агамбен је описао кроз пример вукодлака: “Живот изопштеника – као живот светог човека – [...] праг је индиференције и прелаза од животиње према човеку, од *physis* према *nomos*, од искључења према укључењу: *loup garou* [франц.] дакле управо вукодлак, ни човек ни звер, који парадоксално живи у оба света, а да не припада ни једном од њих.”¹⁷ *Homo sacer* има биолошки живот али је политичко-правни мртвац попут политичких затвореника, избеглица, азиланата, жртва мучења, логораша, и то живи мртвац чији статус има моћ односа са сувереном, па се може утврдити следеће: “Не једноставан природни живот, него живот изложен смрти (голи живот или свети живот) јест изворни политички елемент.”¹⁸

3. ГОЛА ТЕЛЕСНОСТ

Го је онај “који нема на себи одеће; наг; [...] који је без онога чиме је природно покривен или обрастао [...] пејор. који је без потребне примесе или додатка или битног својства вредности [гола истина]”, док је голоћа “стање онога што је голо”.¹⁹ Агамбеново разумевање голоће задобија много сложенији облик од наведене лингвистичке дефиниције. Анализу голоће Агамбен примењује на људско тело а темељи ју на хришћанској теологији, расправама о људској природи, источном греху и спознаји од којих је схватање голоће у

15 Исто, стр. 162.

16 Marijan Krivak, *Biopolitika: nova politička filozofija*, Izdanja Antibarbarus, Zagreb, 2008, стр. 187.

17 Giorgio Agamben, *Homo sacer: suverena moć i goli život*, нав. дело, стр. 94.

18 Исто, стр. 79-80.

19 Vladimir Anić et al, *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, Novi Liber, Zagreb, 2002, стр. 391.

западњачкој култури неодвојиво. Голоћа се појављује с грехом: пре него што су сагрешили и били истерани из Раја, Адам и Ева нису носили људску одећу али нису ни били голи. Били су одевени у рухо милости које је свукао грех па они тада “упознају да су голи”.²⁰ Последично, бити го значи остати без руха милости и постати огољен због чега Адам и Ева своја тела покривају смоквиним лишћем а по изгнанству из раја стављају на себе крзнену одећу. Из тога Агамбен закључује да “хришћанство не познаје теологију голоће, него само теологију руха”²¹, наглашавајући како је однос голоће и одеће повезан с питањем људске природе и милости.

Разлажући ту премису филозоф се ослања на немачког теолога Ерика Петерсона и његову књигу *Theologie des Kleides* (*Теологија руха*). Петерсон објашњава да голоћа постоји након греха а да пре тога постоји само неодевеност. Голоћа се не поклапа с неодевеношћу – голоћу опажамо а неодевеност не замећујемо. Голоћа се могла уочити када се променила природа Адама и Еве “што значи да зацело није била реч само о моралној, него и о метафизичкој преобразби, која задира у сам начин човекова бивања. [...] Грешећи, човек губи Божју славу, па његово тело без славе постаје сада видљиво у својој природности: голоћа је то пуке телесности, разгољеност пуке функционалности, тело лишено сваке узвишености, јер се коначно достојанство тела налазило у изгубљеној Божјој слави.”²² Голоћа је тако у изравној вези с грехом и губитком руха те односом људске природе и милости: “Телесна ‘разгољеност’ првих људи зацело је претходила свести о њиховој голоћи. То ‘откриће’ људскога тела, које допушта појаву ‘голе телесности’, то немилосрдно разгољење тела са свим знаковима полности, које постаје видљиво очима што су због греха ‘прогледале’, може се разумети једино уз претпоставку да је пре било ‘покривено’ оно што се тиме ‘открило’, да је пре било застрто и одевено оно што је сада раскрито и разодевено.”²³

Унутар теолошких расправа Августин је у *О држави Божјој* поставио темељ источног греха опреком појмова

20 *Biblija*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1976, стр. 2.

21 Giorgio Agamben, “Goloća”, нав.дело, стр. 84.

22 Giorgio Agamben, “Goloća”, нав.дело, стр. 84-85.

23 Исто, стр. 85.

природе/голоће и милости/руха. Адам и Ева су били заогрнути рухом милости па за њих либидо, који доводи до раскола тела и духа, пути и воље, није постојао. Но, након греха полне органе није могуће контролирати и они постају голи, па их је потребно сакрити из чега произлази срам. Следи да се грехом људска природа искварила а Агамбен пита каква се то природа искварила. По Петерсону: *“Човек је створен без одеће – то значи да је имао властиту природу, која се разликовала од божанске – али је створен без одеће не би ли се заогрнуо врхунавним рухом славе.”*²⁴ Агамбен истиче да ако је људско тело пре греха требало покрити рухом милости то значи да је већ у Рају постојала гола телесност. Складно томе грех је само открио зло у свету: *“Голоћа, ‘гола телесност’ јест несводив гностички остатак који у постанак уноси конститутивну ману коју у сваком случају ваља покрити. Па ипак, сада обелодањена исквареност природе није постојала пре греха, него ју је управо он произвео.”*²⁵

Милост је додатак – одећа које се одева или скида а сама та чињеница значи да је човек био го и да се голоћа показује сваки пута када се рухо скида па је људска природа гола телесност коју покрива рухо милости а разоткрива се поново у греху. *“Гола телесност, као и голи живот, тек је нејасна, недодирљива носителница кривње. Заправо постоји само разгољење, само бесконачна гестикалација која телу одузима и рухо и милост. Голоћа је у нашој култури напоследку постаје налик на прекрасни женски акт што га је Клементе Сусини (Clemente Susini) израдио у воску за фирентински природнонаучни музеј Ла Спекола (La Specola). Он се може отварати у слојевима који показују најпре прсни кош и трбушну шупљину, затим плућа и утробу коју још прекрива трбушна марамица, потом срце и црева, а на крају и материцу у којој се назире малени фетус. Но колико год га ми отварали и претраживали погледом, голо тело лепе распорене жене и даље нам је неухватљиво. Отуда нечистоћа, али и светост, која се с њиме повезује. Голоћа је, попут природе, нечиста, јер се до ње долази једино скидањем руха (милости).”*²⁶ Голоћа је, примећује Конал Парсли (Connal

24 Исто, стр. 86.

25 Исто, стр. 92.

26 Giorgio Agamben, “Goloća”, нав. дело, стр. 108-109.

Parsley), “теолошки ‘потпис’ – диспозитив који повезује голоћу с рухом и природу с милошћу.”²⁷ Голоћа је разгољење које “припада времену и повести а не битку и форми.”²⁸

У “Голоћи” Агамбен се такође додирује источне традиције хришћанске теологије, која насупрот Августину и латинској традицији, голоћу не веже уз телесност већ уз спознају. Што се спознајом голоће спознаје, као што је то случај с Адамом и Евом чији је садржај спознаје добра и зла голоћа, пита Агамбен. “Чињеница да човек више није прекривен рухом милости не открива мрак пути и греха, него светло спознатљивости. Иза тобожњег руха милости нема ничега, и управо то немање ничега иза себе, то бивање чисто видљивошћу и присутношћу, јест голоћа. Видети голо тело значи уочити чисту спознатљивост, с ону страну тајне, с ону или ову страну његових објективних предиката.”²⁹ Уз негативну теолошку дефиницију голоће, кроз изопштење и лишеност, Агамбен, преко спознаје уводи теорију слике и репрезентације: “Голоћа је слика људског тела, односно подрхтавање које то тело чини спознатљивим, иако свеудиљ остаје неухватљиво. [...] Управо стога што слика није ствар, него њезина спознатљивост (њезина голоћа) она ту ствар не изражава и не означава; па ипак, самим тим што омогућује спознају ствари, што свлачи рухо које ту ствар покрива, голоћа није различита од те ствари, она је сама та ствар.”³⁰ Надаље уводи Бењаминово поимање лепог кроз однос вела и скривенога те закључује како се лепота људског тела може показивати као појавност кроз откривање. Но, људска бит ипак има границу након које се више не може откривати него остаје само вео, сама појавност: “Тај неизбрисиви остатак појавности у којем се више ништа не појављује, то рухо које више ни једно тело не може оденути, јест људска голоћа.”³¹

Голоћа у којој не постоји вео постаје појавност која је не приметна и без тајне. На тај се начин теолошки апарат голоће обушавља показујући неоснованост негативне претпоставке и

27 Alex Murray, Jessica Whyte, *The Agamben Dictionary*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2011, стр. 140.

28 Giorgio Agamben, “Goloća”, нав. дело, стр. 93.

29 Исто, стр. 112.

30 Исто, стр. 116.

31 Исто, стр. 118.

механизма раздвајања који конструишу супротности голоћа-рухо и природа-милост³²: “управо то разочарање љепотом голоће, то узвишено и бедно излагање појавности онкрај сваког мистерије и значења, на неки начин искључује теолошки механизам, те мимо престижа милости и ласкања искварене природе показује једноставно, неприметно људско тело.” Агамбен наводи примере перформанса уметнице Ванесе Бикрофт (Vanesse Beecroft) из 2005., фотографског диптиха Хелмута Њутона (Helmuta Newtona) *They are Coming* из 1981. године и стриптиза да поткрепи савремену немогућност голоће јер иако се пред очи постављају разодевена тела, она се не догађа зато што разголење нема више што открити. Голоћа је завршно за Агамбена појавност без тајне која ништа не значи што нас управо и разочарава.³³

4. ЗАКЉУЧАК

Рад је започет тврдњом да се филозофски опус Агамбена темељи на промишљању живота. Потребно је надопунити ту тврдњу и рећи да се Агамбен у свом промишљању бави формама разголићења како живота³⁴ тако и тела. Агамбенови концепти голог живота и голе телесност означавају одређене врсте голоће односно форме разголићења. Ниједна од тих голоћа не означава биолошку датост: као што голи живот није биолошка већ политичко-правна категорија тако ни гола телесност није биолошка већ теолошко-културолошка категорија. Разголићење не означава пуку голоћу, тело које нема одећу, тело које показује своју разоденутост. Разголићеност означава тело које је лишено нечега (Божје милости и славе, тајне, могућности откривања) па се примећује као голо. Хришћанска културолошка збиља голоћу види у негативном значењу, оно голо је оно нечисто и грешно. Тело постаје разголићено при греху, а проглашавање онога што је грех/ванредно стање у Рају припада Богу, као што суверену припада проглашавање онога којег треба разголити од или ставити ван закона (ванредно стање) односно политичког поретка: “Као што политички митологем *homo sacra*, нечистог,

32 Carlo Salzani, “Nudity: Agamben and Life”, *Pléyade*, бр. 17/2016, стр. 59.

33 Исто, стр. 124.

34 Види: William Robert, “Nude, Glorious, Living”, *Political Theology*, 14.1/2013, стр. 115-130, <https://surface.syr.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1088&context=rel>, 20/01/2019.

проклетог човека којег се слободно може убити, претпоставља голи живот што га је само он произвео, тако је и гола телесност људске природе тек нејасна претпоставка онога изворног и блиставог додатка званог рухо милости, који, њоме закривен, израђа на видело када рез греха изнова подели природу и милост, голоћу и рухо.”³⁵

Бити политички разголићен је облик живота (*form of life*)³⁶ који обитава у изнимци кроз укључујуће искључење које примењује суверена моћ односно не/милост суверена. Голоћа као разголићење тела је такође изравно везана уз не/милост јер настаје када се одбаци милост Божја. Голоћа је складно томе везана уз моћ Бога да одузме милост и рајски живот те изгна Адама и Еву из Раја као што је голи живот везан уз моћ суверена да одузме политички живот и право те изгна појединца или целу скупину из друштва. Голи живот је живот који је изопштен као што је изопштење задесило Адама и Еву. Изопштење је чин којим и рајски људи и грађани долазе у стање разгољења – једни људске природе и ума, други политичко-правног статуса. Бог своди човека на оног који више није у милости Раја а суверен политички субјект на не-политички.

Као што се суверен ауторизује преко *homo sacra* тако се голоћа ауторизује преко Бога. Да би се изопштењем Бог ауторизовао као моћник, Адам и Ева се банализују на голоћу у којој воља нема контролу над либидом или као последица процеса спознаје а код голог живота сам живот се банализује на хибрид који се поставља између *zoe* и *biosa*. На то се надовезује тема сепарације која доводи до разголићења тела и голог живота, а укључују многоструке облике раздвајања: *zoe* – *bios*, људског – животињског, природе – милости, руха – голоће. Уз наведене концептуалне повезнице голоће и голог живота треба издвојити идеје кривње и срама, нужности и слободе те неделатности као оне које представљају даље тачке повезивања.³⁷

35 Giorgio Agamben, “Goloća”, нав. дело, стр. 91.

36 Облик живот је још један Агамбенов појам чије значење није одредиво једноставном дефиницијом. Алекс Мареј (Alex Murray) каже да га је Агамбен најјасније дефинирао у кратком есеју “Means Without End” у којем каже да је то “живот који се никако не може одвојити од својег облика, живот у којем никада није могуће издвојити нешто попут голог живота. (ME, 3–4).”, Alex Murray, Jessica Whyte, *The Agamben Dictionary*, нав. дело, стр. 71.

37 Оне, међутим, прелазе обим овога рада.

Гола телесност и голи живот су феноменолошки различито постављени: једно се односи на сексуалну жудњу/спознају/појавност везану уз људску телесност и природу унутар теолошко-културолошког апарата а друго је облик живота унутар биополитичког апарата. Но, јесу ли те две врсте голоће онтолошки увезане и што Агамбену у том контексту значи бивање голим као разголићење живота и разголићење тела? Вилијам Роберт утврђује да је голоћа парадигма у значењу знања које неутрализује дихотомију опште-појединачно и искључење-укључење, да је она ствар онтологије, штавише онтолошког излагања. Голоћа је спознатљивост. Роберт развија голоћу кроз појмове потписа и диспозитива, заговарајући Агамбеново стајалиште да је голоћа апарат разголићења и да се показује као догађај (голоћа се добива или се без ње остаје) а не стање.³⁸ Carlo Salzani пак питање уобличује на следећи начин: “Што би постало тело ослобођено теолошког потписа? И живот одрешен редукције на пуко бивање голим?”³⁹ Оно голо као разгољено је код Агамбена непостојано својство бића које је увезано као релацијски однос лишавања, изопштења или неутрализације политичког субјекта, постиђене еманциповане људске природе или тела које ништа не открива. У голом животу и голој телесности то голо постаје разгољено по некоме/нечему, суверену, Богу, спознатљивости и поставља политичко и културолошко биће у онтолошку позицију овисности, нераздвојивости и међусобног потврђивања. Голо је негативна предодређеност да се заузме редефинисана позиција кроз принцип укључујућег искључења. Постати го означава догађај у којем биће, његова природа, појава или политичност постају видљиво бастардне, лишене права, милости или тајне.

У *Homo sacer* и “Голоћи”, ако их се проматра издвојено од осталих Агамбенових дела, налазе се назнаке и водиље али не прецизне дефиниције о томе што тачно значи бити го. У *Homo sacer* голи живот се дефинише преко примера и кроз односе (нпр. голи живот – суверен, итд.), а значење реч го спомиње се само у наредном одломку, што и даље не придонио његовом прецизнијем појашњењу: “‘Го’ у синтагми ‘голи живот’ овде одговара грчком термину хаплос, с којим прва филозофија

38 Види: William Robert, “Nude, Glorious, Living”, нав. дело.

39 Carlo Salzani, “Nudity: Agamben and Life”, нав. дело, стр. 60.

дефинише биће напосто <essere puro>. Изолација сфере бића напосто, која је темељни принос западњачке метафизике, није наине без сличности с изоловањем голог живота на подручју његове политике. Оном што, с једне стране, конституише човека као мислеће биће, тачно одговара, с друге стране, оно што га конституише као политичку животињу. У једном је случају посреди изоловање из мноштва значења термина ‘биће’ [који се, према Аристотелу, ‘изриче на много начина’] бића напосто [*on haplos*]; у другом је случају у игри одвајање голог живота од мноштва облика конкретних живота. Биће напосто, голи живот – што је садржано у та два појма да у њима и само у њима како метафизика тако и западњачка политика налазе свој темељ и свој смисао? Што је повезница између тих конституишућих процеса у којима се чини да метафизика и политика, изолирајући свој властити елемент, налећу на немишљиву границу? Будући да је голи живот зацело исто толико неодређен и непродоран као хапос биће и као и о њему, тако се и о голом животу може рећи да га ум не може мислити осим у чуђењу и осупнутости [*готово осупнуто*, Schelling].⁴⁰ Агамбен закључује како су ти појмови “празни, неодређени, непродорни”, они су немислива граница. На крају овог рада појам *бити го* остаће управо такав – отворени облик за даљње истраживање који у себе укључује облике разголићења који своје разрешење могуће налазе, како су поједини аутори склони тумачити, у славном телу.⁴¹

ЛИТЕРАТУРА

Agamben Giorgio, “Absolute Immanence”, in: *Potentialities*, (ed. Heller-Roazen Daniel), Stanford University Press, Stanford, California, 1999, 220-39.

_____, “Goloća”, u: *Goloća*, Meandarmedia, Zagreb, 2010, стр. 80-124.

_____, *Homo sacer: suverena moć i goli život*, Multimedi-jalni institut, Arkzin, Zagreb, 2006.

40 Giorgio Agamben, *Homo sacer: suverena moć i goli život*, нав. дело, стр. 160-161.

41 Vidi: William Robert, “Nude, Glorious, Living”, нав. djelo i Carlo Salzani, “Nudity: Agamben and Life”, нав. дело.

Anić Vladimir et al, *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, Novi Liber, Zagreb, 2002.

Biblija, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1976.

Downey Anthony, “Zones of Indistinction: Giorgio Agamben’s ‘Bare Life’ and the Politics of Aesthetics”, *Third Text*, бр. 02/2009, стр. 109-125.

De Genova Nicholas, “Bare Life, Labor-Power, Mobility, and Global Space: Toward a Marxian Anthropology?”, *The New Centennial Review*, Michigan State University Press, бр. 3/2012, стр. 129-151.

Krivak Marijan, *Biopolitika: nova politička filozofija*, Izdanja Anti-barbarus, Zagreb, 2008.

Murray Alex, Whyte Jessica, *The Agamben Dictionary*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2011.

Robert William, “Nude, Glorious, Living”, *Political Theology*, бр. 14.1/2013, стр. 115-130, <https://surface.syr.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1088&context=rel>, 20/01/2019.

Salzani Carlo, “Nudity: Agamben and Life”, *Pléyade*, br. 17/2016, стр. 45-64.

Ziarek Ewa Plonowska, “Bare Life”, in: *Impasses of the Post-Global: Theory in the Era of Climate Change*, (ed. Sussman Henry), Vol. 2, Open Humanities Press, 2012.

Sunčica Ostoić

CONCEPTS OF BARE (NAKED) LIFE
AND NAKED CORPOREALITY
IN GIORGIO AGAMBEN

Resume

The subject of this paper encompasses two concepts by the Italian philosopher Giorgio Agamben which are connected by the term *to be naked*. One refers to the central term of his philosophy – *bare (naked) life*, which is being analysed through the book *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*, while the other includes the notion of *nudity* – the naked corporeality, which is being read along the eponymous Agamben's essay. The paper, a summary of the characteristics of these two types of nakedness, determines their differences and certain possible conceptual links.

Bare life signifies political nudity as a form of life which abides in the exception through the *inclusive exclusion* that is exercised by the sovereign power. It is not a biological given but a political entity between *polis* and *oikos*, human and animal, nature and culture. Bare life is disempowered, expandable, threatened life deprived of political and juridical status. Nudity is not a mere naked body, a body without clothes, but a body that is devoid of something – God's grace, glory, secret – and therefore seen as naked. As such it is filled with shame and guilt because it reveals its impure, sexual nature or is filled with nothing because it is pure appearance. Nudity is bound by the power of God which can take away heavenly life and expel Adam and Eve from Paradise, as much as bare life is linked to the power of the sovereign to seize political life and law

and expel a person or a whole group from society. Bare (naked) life is a form of life linked to political and legal existence within the biopolitical apparatus, and naked corporeality is related to sexual desire, human nature, knowledge and appearance within the theological and cultural apparatus. Bare life and nudity signify types of denudation which are related to the separation of zoe – bios, human – animal, nature – grace, clothes – nudity. Both are transformable properties and linked by the principle that the naked is bound as a relational condition in which the power deprives, excludes or neutralizes a political subject, emancipated human nature, cognitive mind or the body. Thus, bare life and nudity place the political or cultural being in a position of dependence, inseparability and mutual authorization. To become naked signifies an event in which being, its nature, cognition, appearance or politicality become visibly bastardous, deprived of legal rights, grace, secret or meaning.

Keywords: Giorgio Agamben, bare (naked) life, nudity, naked corporeality, denudation

* Овај рад је примљен 14.05.2019. године, а прихваћен за објављивање 22.07.2019. године.